

טשענאטאכאזער צייטונג

צאנזשטאט פון די פאליטישע-ליטעראר
 פון די פאליטישע-ליטעראר
 פון די פאליטישע-ליטעראר

פרייער יארן פרייער
 רעפארט פון פרייער
 ערשטע זאלע 1 - פרייער 201

צאנזשטאט פון די פאליטישע-ליטעראר
 פון די פאליטישע-ליטעראר
 פון די פאליטישע-ליטעראר

Piątek 10 września 1937

ליכט-צינדען 5 50

פרייטאג פ' וילך ה' תשרי תרצ"ח

איז דער גליקליכער קאלעקטור
 פון מ. יאשינסקי אלעע 30
 איז אין פרשטען טאג פון דער ציהונג פון דער
 4-טער קלאס, 39 טער מלוכה-לאטעריע
 געוואונען געווארען
 27.305 זל. אויפ'ן 30 000 זל. נומער

ארץ-ישראל ווי אויך קארסירער
 אחרונים מובחרים
 אויך לולבים און הדסים
 הורס און דעטייל צו בעקומען אין דער לאנגיעה-
 ריגער פירמע געברידער פשראווסקי
 אין ווארשטען-געשעפט
 ב"א. אבראמאווטש אלעע 4.

SZKOŁA TANCÓW
 baletm. Kosteckiego
 w lokalu własnym
 ul. Waszyngtona № 6.
 przyjmuje zapisy na kursy — lekcje pojedynczo
 codziennie od 10 rano do 9 wiecz.
 אכטונג: יארען שבת פראקטישע לעקציע
 פאר יודישער געזעלשאפט.
 אנהויב 8 אוקטובר. — ערשטקלאסיגע טונק.

אנ'ארט צום שלאפען
 ס'קאן זיין אויך מיט בעקעסטיגען, פאר א שילער
 אדער שילעריין.
 ויך אינפארמירען אין רעדאקציע פאר ג.

FABRYCZNA, i PRALNIA CHEMICZNA
 „KRYSZTAŁ”
 ul. Berka Joselewicza 2
 צום פרייהאלטען
 מיר נעמען אן צו האפען קראגענס מיט לאנג-דייערענדע
 שפייגל-גלאזן ווי אויך כעמיש צו רייניגען און צו פארבעסערן
 אלעארט קליידער. גארדיגען צו האפען און צו שפייגען.
 ספעציאליטעט: 1) פארבען לעדערנע קורטקעס
 2) דעטאשייערען (ארויסנעמען) פלעקען און האפען.
 אכטונג: פלעקען הערען ארויסגענומען אויס'ן ארט
 אלץ צוביליגע פרייען.

WIELUŃ!
 Paski, gorsety i biustonosze
 wykonuje solidnie po cenach przystępnych
Karola Krzepicka
 Wieluń, Kaliska 1.

מיר בעטייליגען זיך אין צער פון דער פאמיליע
 דו'אבא צום פרייהאלטען טויט פון זייער אונפערגעס-
 ליכען זוהן און פרוידען
חיים נייע
 און דריקען אויס דעם טיעפסטען מיטגעפיהל.
 מאיר סטאחוסקי אין פרוי.

צום פרייהאלטען טויט פון אונפערגעסליכען
חיים דו'אבא נייע
 דרוק איך אויס די עלטערן און געשוויסטער
 מיין טיעפסטען מיטגעפיהל.
 בצלאל וואלבערג.

ערשייערס פון די ידיעה העגען טויט פון אונזער
 אונפערגעסליכען שוואגער
מאקס בעהם נייע
 (משענסטאכאוו)
 דריקען מיר אויס טיעפען מיטגעפיהל און טרייסט די
 פערייתומטע פרוי און טאכטער ווי אויך די ברידער בעהם
 בער שאיא און פאמיליע
 וויעלען.

WORLD-RADIO
 świat w domu.
 Podajemy do wiadomości zainteresowanych radiosluchaczy, iż skład nasz już zaopatrzony jest w najnowsze modele odbiorników.
 Bezpłatne demonstracje.
 Sprzedaż na dogodnych warunkach.
 Reprezentujemy następujące firmy:
 Kosmos S. A. | Radio-Union
 Telefunken | Orion, Budapeszt
 Capello | Hornyphon, Wiedeń.
WORLD-RADIO
 Ioz. Br. Fliegelman i S-ka
 Spółka Komandytowa
 Aleja 24, tel. 25-75.

Zatwierdzone przez Kuratorium O. S. K.
Pryw. Kursy Doksztalcające
Gimnazjalne
 przyjmują zapisy kandydatów(ek).
 Opłata miesięczna bardzo niska.
 Kurs jednej klasy trwa 5 miesięcy.
 Oprócz nauki na Kursach, każdy uczeń może korzystać z BEZPŁATNEJ codziennej POMOCY (KOREPETYCJI).
 Kancelaria czynna od 11—1 przed południem i 3—7 wiecz.
 Kilińskiego 28 (front, III piętro, naprzeciwko teatru.)

אויף די ימים-טובים
 א גרויסער אויסגאנג פריילעך
 און פינאקלעך לויט די גייסטע
 פאסאגען מיט די בעסטע גלעזער
 פונקטאל אויסגעפיהרט שטרענג
 לויט די פארשריפטען פון די ה"ה
 אקוליסטען, ווי אויך הערען אויס
 געפיהרט אלערליי רעפעראציעס
 טאכעניש און סקילי.
פאטאגראפישע און רעדיא-אפאראטען ווי אויך אלערליי צוראטען דערצו.
 אויספערטיגונג פון אמאטארען-אויסגאמען אין מאדערנעם לאבאראטאריום.
 דער איינציגער יודישער אפטיקער
f. OPTYK MEDICAL Z. Erner, Aleja № 31.

קייזל
 איין טראפען וואסער!
 די אויסערענע-הילפליכע שאפערדינקייט פון צערעס
 איז א בעווייז. אז עס איז א אידעאל-ריין פעסט.
 צערעס איז ספעציעל גוט צו באקען און פערנלעך פיש.
 דאס 100% קאקאס-פעסט. צערעס ווערט אויסגע-
 ארבייט אונזער דער השגחה פון הרב שמחה פרענקעל
 פון סקאוויא און קען רעקאמענדירט ווערען פאר אלע
 נאס היטען אב פערות.
פער
Ceres
 איז נארהאפט
 נאטירליך-ריין
 געזונד
 ע נ ט ה א ל מ 100% פ ע ט ס

א גמר התימה טובה
 אונזערע פריינד, בעקאנטע און די חשוב'ע קונדען ווינשען
ב. האמאן און שותפים
 מארבען-געשעפטען: אלטער מארק 31, אלעע 2.
א גמר התימה טובה
 און א גוט געזונד יאהר ווינש איך מיין ליבע מוטער, געשוויסטער,
 ברודער און פאמיליע
 שמעון גאטיינער
 גענווערפען (בעלגיע) תשרי תרצ"ח.
 צו די תנאים פון פריי.
 מאניא יורקעוויטש מיט ה' טוביה שעפטעל
 די הארציגסטע ברכות
 מ. קויפמאן אין פרוי.

ה'ר ט!
 די לאנג-יאהריגע פירמע
דע ט י ל
 שארף און וולאדאווסקי, אלטער מארק 28
 עגל-נאך
 סארין קריג
 בעזיצט אויף לאנער און קאמיסיאן
ארץ-ישראל-אחרונים פארנא און כאמארא-
אחרונים ווי אויך לולבים און הדסים.
 גוטע בעדינונג.

Koncesjonowane Kursy
HANDLOWE i BUCHALTERYJNE
 prowadzone od 1915 roku pod kier.
R German - Szumacherowej
 przyjmują zapisy kandydatów(tek) na rok szkolny 1937/38
Kancelaria, ul. Dąbrowskiego Nr. 11, front,
 parter, telef 22-75.
 Tamże I-sza Szkoła Pisania na maszynach,
 na powielaczach i maszynach do liczenia.

PO POWROCIĘ z PARYŻA i LONDYNU
TANI MIESIĄC PRZERÓBEK!
 Pierwszorzędna pracownia kuśnierska
 przyjmuje wszelką robotę w zakresie kuśnierstwa
 Pierwszorzędne solidne wykonanie. — Ceny bardzo przystępne
M. OBERMAN, Panny Marji 1.

מיר בעטייליגען זיך אין צער פון אונזערע מחותנים,
 די פאמיליע דו'אבא
 צוליב'ן טויט פון זייער אונפערגעסליכען זוהן
נייע חיים
 און דריקען אויס אונזער טיעפסטען מיטגעפיהל
פאמיליע שמולעוויטש.

RODZINIE DZIABA z powodu zgonu Ich Syna
b. p. CHAIMA
 składamy wyrazy głębokiego współczucia
Fabryka Mebli Giętych
D. SZMULEWICZ i S-ka
 Częstochowa, Narutowicza 19-23.

צו דער ערשטער שטרענגליכער יאהרצייט פון אונזער פערשטאר-
 בענעם חבר און וויצע פרעזעס
אברהם דו'אלאווסקי ז"ל
 וועט דעסטאג ערב יום כפור 8 א זייגער פריה פארקומען די ענט-
 הילונג פון דער מצבה און עס וועלען געמאכט ווערען הזכרות
 צו וועלכע עס ווערען איינגעלאדען אלע חברים האנדווערקער און
 סימפאטיקער
 די פערזאנלעכע פון האנדווערקער-פערבאנד
 אבט. אין טשענסטאכאוו.

ווי לאנג קאן אנהאלטען אזא לאגע?

גוף.

מיר ווייסען, אז מיר יודען טארען זיך נישט פסקלאגען, דאס עס איז אונז שלעכט, דאס מען נעמט אונז צו די פרנסות, ווארום, וואס מעהר מיר וועלען וויינען, אלץ מעהר וועלען די וויל-דע תיות פון א. ב. צ. קוועלען פאר נחת, זעהנדיג, דאס זייער ארבייט צו פערניכטען עקאנאמיש דאס פוילישע יודענטום געלונגט. אזוי קלאגען מיר נישט, פערקעהרט, מיר מאכען נאך א פערקעהרט, מיר שמייכלעך, אזוי ווי עס וואלט אונז געווען וואויל אין גוט. אבער אויף איין זאך מוזען מיר זיך יא בעקלאגען, דהיינו דאס, וואס מיר האבען נישט קיין פערזענליכע זיכער הייט פון אונזער זעלבסטען.

יוסף שאיא, וויען

דער געפאנט פון דער שנה

דאס איז געווען אין 1936 יאהר, דאס יאהר, ווען עס האט געבוטעוועט די כוואליץ פון אראבישען טעראר, וואס עס איז געווען געצויגען צו צוויי-גען אויף אזא אופן אפצושטעלען די יודישע עליה און באדען קויף, כדי א סוף צו מאכען צו די יודישע אפארטיצייעס אויף ארץ-ישראל.

אין דעם דאזיגען בלוטיגען פעריאד איז נישט ארויסגעקומען קיין איין טאג, אז די אראבישע באנדעס זאלען נישט מאדען אונטערלויבן יודישע נפשות, זיי זאלען נישט פערזאנדען און מאכען פאר אינוואלירען זיי זאלען נישט אונטערצינדען פעלדער, היי-זען, הרענען און רויבען בהמות, אויס-רייסען און פערניכטען בויער און פלאנצונגען און מאכען א תל פון יי-דיש האב און גוטס.

די הרוגים, דערנוטער פרויען, קליי-טשיקע קינדער, קראנקע-שוועסטער, אלטע לייט, דאקטוירים, האבען שוין דערגרייכט די אהאל איבער 100. די פערזאנלעכע-אין די גרויסע מאסען, דאס פערניכטעטע פערמענען - אין די הונדערטער טויזענדער פונטען, די אויפגאנג און פערביטערונג פון יודישען שוין יא און געווען אין לשער, - און טעגערעם, די געוועזענע אפגעהי-טען די הבלגה, זיי יודען האבען זיך בעניגעלט מיט אפבווערען און נישט אונטערשטימען אפגעלען קיין טום גענען-אקציעס. עפס ווי א איבערליכע שטים, ווי א איבערליכער פאלקס אינסטיטוט וואלט געזאגט: בעהערשען זיך! צוויקאלטען זיך! האלטען זיך אין דעפענזיוו און נישט טהון מידה כנגד מידה! עס איז געווארען ארויסגעווערען בע-גרינג.

גופא. אבער מיר ווילען זיך נישט אריי-לאזען אין חקירות און פאדערען נאך, אז אונז יודען, וועלכע זענען איינגע-גלידערט אלס בירגער פון דער פוי-לישער מלוכה, זאל ערטיילט ווערען שוין, און דאס דאזיגע רעכט צו פא-דערען וועט אונז קיינער נישט צוועק-נעמען. מיר ווערען געשלאגען און געפייניגט, מיר זענען נישט זיכער מיט אונזער לעבען און מיר וועלען שרייען מיט'ן גאנצען פה, וואס מיר פערמאגען נאך: שוין שוין לאנג קאן זען זיך זען! וויל ווי לאנג קאן אנהאלטען אזא העסליכע לאגע ווי די אין וועלכער מיר געפינען זיך איצט? ש. פ.

אן די סאקטיק פון התקפה: א קאפ פאר א קאפ און אפער צוויי און אפילו דריי פאר איינעם. דער ישוב האט בעלייגט דעם עק-זאמן פון הבלגה און יצאט וועט ער בעווייזען, אז ער קען אויך ביישטיין דעם עקזאמין פון התקפה.

עד כאן מיט דער הבלגה - און נישט ווייטער! דאס פיהלט זיך אין דער לופט, אזוי לויטעט די שטים פון נאציאנאלען גע-וויסען. דאס קומט ספאנסאן, עס איז נישט נויטיג קיין שום בעזונדערע אגי-טאציע און ארגאניזאציע.

די אנטקעטע צי יא הבלגה, זי נישט הבלגה - זענען כלל נישט נויטיג. דער נאציאנאלער אינסטיטוט דיקטירט אליין וואס צו טהון, און פונקט אזוי ווי פריער איז געווען רעכט הבלגה אזוי איז יצאט רעכט התקפה...

„ויצר לו“ - און עס האט איהם, יעקב אבינו, זעהר לייד געטהון, וואס ער וועט מווען אנדערע הרגענען און וואס אנדערע וועלען פון זיינע מענטשען הרגענען... אויך אונז טהון ווי די אונטערלויבטע אראבישע קרבנות, וואס זיי געבען נישט ארויס די טעראריסטען און האדעווען זיי, זענען זיי דערפאר מיטפראגאנטאטארטליך - און - דומם בראשם, און - עין תחת עין.

די אראבית מווען קומען צום בע-וואוסטויין, אז זי יודען האבען אויך א ווארט אין דעם אראביש יודישען גערעכענען אין נישט בלויז דער עני-גלענדער, וועלכער שפיעלט א קאץ און מויו שפיעל, כאפענדיג פון איין זייט און ארויסלאזנדיג אויף דער פריי פון דער צווייטער זייט. זיי מווען צי-...

טערן און האבען פחד פאר'ן יוד אליין און וויסען, אז ער קען נישט ערגער פון איהם די קינד פון שיקען מערדע-רישע קינדלען פון א בעהעלטעניש, ווארפען באמבעס, אונטערצינדען, רוי-פען און פערניכטען.

דאס וועט מעהר ווירקען און רעדען צום שלל צו רעכענען זיך מיט'ן יודי-שען צד און שלום מאכען מיט'ן גע-זען פון א יודישע מלוכה, ווי זעהן שלום-פאראשלאגען פון די מאגענסט, סעמועלס און ווארבורגס צו די ארע-בער.

און אפשר וועט פאר דעם יודישען העלדען-מוט און געוואנסהייט בעקומען דרך-ארויך די מאנדאטאר-מאכט, וועלכע וועט זיך ארוימוועהן, או דער יוד קלערט נישט מעהר צו זיין פלייש פאר די ווילדע אראבישע קיילען און פערלאזען זיך אויך זיין „בעשעצער“, ביז ער וועט קומען מיט זיינע שמעק-הינד און וועט ווארען ביז די 500-פונט-פרייען וועלען איהם ברענגען די מערדער אין דער האנד אריין... אפשר וועט דאס איהם, דעם קאלטען און שוואקענדיגען ענגלענדער, א שאים טהון ענערגישער און ענטשלא-פענער צו ווירקען א סוף צו מאכען צו די בעסטיאלישע טעראר-מעשים פון די אנגרייפער.

אנדערשטעס האלט שוין גאר נישט ווייט דערפון עס זאל מקוים ווערען דער רעוויזיאניסטישער פאראל: דום ובאש יהודה תקום, דען אויב זיך פערלאזען בלויז אויף „משפס“ און „צדקה“ און „חסד לאומים“, קען מען טיילען דעם וועלכען גורל ווי די אגי-טיניער און כינעזער מיט זייער מאה-גען „ישר“ ביים פולקער-בונד...

צונויפגעשטעלט פראטאקאלען פאר צענט-נען ערב ראש השנה די געוועלבער

די דערמאנטע פערזאנלעך וועגען ער-לויבען צו האנדלען אין די וונטאגס-פון די ערב ימים-טובים אויך אין סאמע ווארשא נישט ארויסגעגעבען געווארען און אויך דאס זענען צונויפגעשטעלט געווארען פאר די געגען די יעני-גע, וואס האבען פערזאנלעך וונטאג געפיהרט א מסחר.

ווארשיינליך וועט דער גאנצער ענין וועגען דער דערמאנטער פערזאנלעך נאך אויסגעקלערט ווערען.

Na święta świece Majdego

ווי מיר דערוויסען זיך שפעטער איז

ביו שבת מיטגא איז נישט אנטקומען אין דער היגער סטראסטווע די מיט-טיילונג פון מיניסטעריום וועגען ערלי-פון אין די דריי וונטאגס פון ערב די יודישע ימים טובים צו עפענען די גע-וועלבער פון שפייז, פרוכטען, פלייש א.ד.ג. פון 7 ביז 10 אינדערפרי, א סך יודישע געוועזענע אייגענטימער, ווי-כע האבען געלעזען וועגען דער דאזי-גער פערזאנלעך אין דער ווארשאווער פרעסס, זייענדיג זיכער, אז אויך אויף דער היגער שטאדט איז חל זי וועלכע פארשריפט, האבען וונטאג געעפענט די געוועלבער; די פאליציי האט דעריבער געגען די סחורים צונויפגעשטעלט פרא-טאקאלען.

ווי מיר דערוויסען זיך שפעטער איז

ארויסצולאזען אין גאס זעהען, דעריבער וואס פאר א סאם אונ-זענע יודען בעזעהן, און ווי זאגט דאס פאלקס ווערטלי: אז מען זוכט, געפינט מען, און אויך איך האב גע-פונען...

על חטא - צוויי טויענד יאהר וואג-דערען מיר אין גלות, וואס פארע ליי-דען און יסורים מיר זענען שוין דורך דער צייט ארויסגעגאנגען, וויפיל גוירות מיר האבען ארויסגעלעבט: שמד, פארגאמען, גירשים, עליילת-דם, גע-טאט, און מיר זענען פער'עקשנט און ווילען זיך נישט אונטערגעבען. מיר קלא-מען זיך מיט די נעצעל און להקעים אלע פייניגער לעבען מיר און עקוים מירען ווייטער אלט פאלק, אנדערע פאלקער זענען שוין לאנג פערשוואונ-דען געווארען, נאך דאס קליינע, שווא-כע גע'וד'טע און געפלאגט יודעלע לאזט זיך בשום אופן נישט פערטייליגען - על חטא.

על חטא - א קלוג פאלק דאס עס ישראל און פונדעסטוועגען גלויבען זיי, אז די ענגלענער וועלען אפגעבען ארץ ישראל פאר יודען און דאָרט שא-פען א יודישע מלוכה. פאר אזא לייכט-זיניג גלויבען דארף מען זיך בעשטימט קלעפען על חטא.

על חטא - מיר זענען בירגער פון פוילען, מיר טראגען אלע התחייבות'ן, מיר זענען טריי דער מלוכה מיט אונ-זער געלד און בלוט. בעת ס'זענען פארגעקומען וואהלען צום לעצטען טיים, ווען א סך אפאזיציאנעלע פארטייען האבען באקאטירט צוליעב דער וואהל-על חטא - מיר לעזען יעדען טאג

על חטא...

אויבענאויסגעווענע מלוכות און אינסטיטוציעס פארווארפען, אז זיי זענען בעיאנגען חסאים געגען דער וועלט, געגען דער מענשהייט, וועלען זיי אויף איך אנטשעלען א פאר-אוי-גען און וועלען איך באזות ומומתים אויפוויצען או פערקעהרט, זיי האבען דאס אלץ געהאטן לטובת דער מענש-הייט, ווייל זיי פערמאגען גוטע, ווייכע, איירעלע ערבער און האבען נאך אין זיגען דאס גוטס פון דער וועלט.

די דעה זאגער פון דער וועלט קי-קען דאס אלעס צו און ביי קיינעם צעפעט זיך נישט דאס מויל צו פרא-טעטירען, נאך פערקעהרט, זיי שמייכ-לען נאך צו און קלאפען בראווע. אויב איין מלוכה שלינגט איין די צווייטע מלוכה, אויב ס'געלונגט צו פערטיילי-גען דעם מלוכה-שטען שונא, ווערט מען געקוינט אלס העלדען, אס בראווע יונגען, איז גוט זיין, די אלע, זינדליגע נישט, נאך מיר, דאס גע-רודעטע געפלאגטע פאלק, מיר זענען זי שולדיגע, מיר זאגען נאך אשמג, בגונה.

און צוריק געשמועסט, אפשר זענען מיר פארט שולדיג; ס'איז דאך נאריש, כ'קאן דאך נישט גלויבען, אז א פאלק פון 17 מיליאן נפשות זאל זיך אליין בעשולדיגען אין שרעקליכע חסאים און זאלען גאר זיין ריין ווי די טוי-בען, האב איך טאקי בעשלאסען זיך

ווי לאנג נאך וועלען יודען זיך הא-טען אין איין קלאפען על חטא, זי זע-נען אונזער זינד ווירקליך אזוי גרויס, אז מען מוז האלטען אין איין זעקעלען אין הארץ אריין און דערבלי אויסרע-כענען א גאנצען צעטייל מיט אפגע-אויסערלישע חסאים, וואס עס הייבט זיך נישט אן און עס לאזט זיך נישט אויס?

זי דארפען מיר זיך דען נישט קלא-פען על חטא דע-פאר, ווייל מיר בע-שולדיגען זיך אליין אין עמינות, וואס מען איז נישט בעיאנגען און איבער-הויפט וואס איז דאס פאר א מאדע-צו דערזעהלען א מעשה וועגען חסאים, עינות ופשיעים. אדרבה, ווייזט מיר איין פאלק אין דער וועלט, וועלכעס זאל זיך מודה זיין, אז זיי זענען בע-גאנגען א זינד געגען גאט אדער גע-גען דער מענשהייט, פערקעהרט, די פאלקער, מעגען זיי אפטהון די געעסע-שוויינערייען, וועלען זיי אלעמאל נאך זאגען, אז זיי זענען גערעכט, אז זיי טהון גאר א מצוה, א טובה דער מענשהייט.

דערזעהלען איך פאקטען איז איב-ריג, ס'וועט גענוג זיין בלויז זיך צו דערמאנען דעם מארש פון איטאליען אויף אפטייניען. די הייליגע מלחמה פון יאפאן מיט כינע, די שלום-רעדנס פון היטלער'ן, די מעשים פון דער ענטוואפנונג-קאנפערענץ, די מדות-טובות פון דער פולקער ליגע אוו, אוו, גו, אורבה, פריפירט אט די אלע

מרדכי קויפמאן

וועגען איינעם א בענאָ

(בלעטלעך פון אונזער ווירקליכקייט)

דייטשלאַנד, היטלער-דייטשלאַנד, האט איהם אויסגעשטעלט, וואָרפֿען נאָך מיט מיער יאהר צוריק. ער איז קיים אַלט געווען 2 יאהר, ווען די עלטערן האבען איהם מיט 27 יאהר צוריק מוטגענומען פון גאַליציען קיין דייטשלאַנד, בלייבענדיג וואוינען סטאַביל אין לייפציג.

בענאָ איז געוואָקסען אין א בכבוד'ער, בירגערליכער, יודיש-רעליגיעזער שטוב אין די סביבה פון ערליכע, אר-בייטשלאַנד, שטילע מענשען האט אים-געאייבט א דרוק, געלייגט א שטאַרקען חותם אויף זיין שפּעטערדיגער גייסטי-גער ענטוויקלינג און געדאַנקען-גאַנג. ער איז געווען איינער פון די בעס-טע שילער אין לייפציג. נאכמיטאג האט ער אויך בעזוכט די רעליגיעזע שולע פון דער לייפציגער יודישער גע-מיינדע פאַר יודאאיסטישע וויסענשאַפט. בטבע א רוהיגער, ערנסטער, האט ער יעדעס געגענשאַטנד גרונדליך געלערנט, המיר גענישטערט, געזוכט אין די ביבליאָטעקען, אזוי אז א חוץ די טאַג-טעגליכע טרוקענע לימודים אין דער שולע האט ער אויך זעהר פיעל גע-לעזען און געווען בקי אין דער איי-ראַפּאָאישער ליטעראַטור.

צו 18 יאהר איז ער געווען א פער-טיגער, רייפער, מענש מיט א גאַל-דענעם מעדאַל אין טאַש אַלט בעלזינג פאַר זיין גוטען לערען זיך און אויס-געצייכענענען ענגאָמען. אויפ'ן אינג-ווערזיטעט האט בענאָ קיין חשק נישט געהאַט צו געהן. א שאָר צו פּר'ן א פאַר יאהר איבער אַקאַדעמישע קאַ-וואַלסקע ארבייט-ווי ער האט זיך אליין אויסגעדריקט. ער האט זיך גע-נומען פלייסיג צו לערנען שפּראַכען און אין דער זעלבער צייט געזוכט עפעס א בעשעפטיגונג. ס'איז איהם

השגחה וואס-וועט דען איז עס אזא מחלוקה?

היינט א מחלוקה, או אזוי ווי נאָר ביילה האט אָנגעהויבען ברע-לען, האט ער דער טריפה'ניאק, מיין וויצע קאַמענדאַנט געגעבען א כאַפּ אין האַנד די קישקע און געהאַלטען אין איין שפּריצען, געשפּריצט א שעה צייט ביז די שרפה איז געוואָרען איינגע-לעך. שוין, בין איך געשאַנען די גאַנצע צייט, מיך געבעטען ביי איהם רחמים: גולן, ווצה, דרך ארץ פאר'ן סאַמע-ראַדנעם קאַמענדאַנט פון דער פּאַוואַר-נער קאַמאַנדע, און גיב מיר אויך כאַטש איין שפּייץ צו געבען מיט דער קישקע, אָבער וואס מעהר ל'האַב איהם געבעטען, אלץ מעהר האט ער מיר

אויך... וויל איך נאָר דעריבער דער-צעהלען אין פאַקט: עס איז לעצטענס זעהר שטרענג מיט'ן נישט ריכטיגען גאַסען-פּערקעהר, מען מוז געהן גלייך, מען מוז פּאַהרען רעכט'ס, איבערהויפט געהט אין דער לעצטער צייט אַלץ אויף רעכטס... פּאַהרען, למשל, אויף א ראָווער אָבי-סעל אַנדערש, ווי ס'דאַרף צו זיין, א נישט-יוד, שטעלט מען איהם אָב און מען זאגט איהם אָב מיט'ן שטרענגען וואָרט, אז מען טאָר אזוי נישט פּאַה-רען, און טאַמער וועט ער עס נאַכ-מאַל אזוי טהון, וועט ער בעשטראַפּט ווערען. סאַמער פּאַהרען אָבער אויפ'ן ראָווער א יוד, בעשטראַפּט מען איהם פאַלד מיט א מאַדאַט. פאַרוואָס דאס איז אזוי? נו יא, מיר זענען הפנים די געראַטענע, איז מען לגבי אונז שטרענג...

ווי אזוי פערטייטשט מען ריכטיג דאס וואָרט פּראָוואַקאַציע? עס איז אפילו אַ גאַנציע פּראָגע, אָבער דאָך שאַדט נישט זי צו פרעגען. וואס איז אייגענטליך דער טייטש פון וואָרט: פּראָוואַקאַציע? נעמען מיר, למשל, אזא פּאַל, עס שטעהן פאַר מיין געוועלען סיקעטען און לאָזען נישט אַריין קיין קונה, ס'פּערשטעהט זיך, אז דעם סעקורעטי-טראַסאַר פון סקאַרב לאָזט מען יא אַריין, אויך דעם שליה מיט די קוויט-לעך פון וועקסלען צו צאהלען לאָזט מען אריין, נאָר קיין פּדיון לאָזט מען מיר נישט צו. געה איך אַרויס און

אַז מען דאַרף, מען וועט, מען מוז. עפּיס צוויי יונגע שטעקעס, טעמפע, בערגעניצע, דערפאַר אָבער בלאַנד-האַריגע אַריער, וועלכע מען האט די גאַנצע צייט פון זייער אַרבייט אין פּערלאַנג כמעט נישט פּעמקערט צוליבע זייער נישטיגער ראָל, וועלכע זיי האָ-בען דאַרט געשפּילט, זענען מיט איי-מאַל געוואָרען גאָר גרויסע יחסנים און דעה-זאָגער. ווייט זיך אַרויס, אַז די נאַרטישע תורה האבען זיי שוין פון לאַנג געבראַקט, אָבער דאס קיינמאַל נישטפאַר קיינעם געזאָגט אַרויסצוויי-זען. איצט איז געקומען זייער צייט און באלד פון ערשטען טאַג אָן ווען היט-לער האט פּרופּע פּערלאַנג די אויגען צום הימעל און פאַטעטיש אויפגעוויבען די צוויי פינגער צו דער שבעה, אַז ער וועט בלוטיג נקמה נעמען אין אלע יודען, פאַציאָניסטען, סאַציאַליסטען א. א. א. - זענען די צוויי נאַציס אַרויס מיט לשון.

קודם כל האבען זיי דעם פּערלאַנג-אייגענטימער בעפּוילען, אַז ער זאָל דעם יוד בעזייטיגען פון דעם פאַסטען. דאס מוז געטהון ווערען אין אינטערעס פון דער נייער דייטשער קולטור. וועלכע פּאַדערט, אַז א מענש פון אַ פּרעמדער, נידריגער ראַסע זאָל נישט טענהן אין שפּיץ פון אַ דייטשען פּער-לאַנג שפּעטער האבען זיי זיך א נעם געטהון צו בענאָ גוטא און איהם פּאַר-געוואָרען, אַז ער איז אַ ריטואַל-מער, אַ דער, א סאַדיסט, א פּעררעטער, אַ שפּיץ, אַ דעזערטער, א פּחדן, אַ קאַ-מוניסט, א וועלט-אינטערצינדער, אַ פּאַ-ציפּיסט, דייטשלאַנד'ס אומגליק - און דערפאַר זאָל ער זיך שוין אָבטראַגען כל-זמן ס'איז נאָך צייט, ווייז שפּעטער קען זיין צו שפּעט.

דער קלאַפּ איז פאַר איהם געקומען פּלוצלינג, אומגעריכט. ער איז קיינמאַל נישט געווען צוגעגרייט דערצו. ער האט זיך קנאַפּ וואָס אינטערעסירט מיט פּאַליטיק, ר'האַט צו דער פּראַפעסיע פון אייביג אָן געפיהלט א טיפּעפּע שנאה און עקעל. געוואוסט האט בענאָ, אז

נישט געגעבען, און איך דער קאַמע-נאַנט האב טאַקע לחלוטין נישט געלעך-שען און נישט געשפּריצט קיין איין גרע. אַסאַ דאָס איז די מחלוקה. טרעג איך אייך רבי, זאגט אליין, פּסקנס: צי קען איך און צו מעג איך איהם, דעם מחזיף און טריפה'ניאק מוחל זיין, עקר מן השורש דאַרף מען איהם זיין!!! און אַסאַ דאָס, הייליגער רבי איז די מחלוקה! - אַזוי דאס איז מחלוקה? - האט דער רב פּערקייטשט זיין שטערען - אויב אזוי זאָלט איהר זיך שוין מוחל זיין! דער רב האט פּערשטעהט זיך אויס-געפיהרט.

רוף מיך אָב צו די פּיקעטיקעס: פּאַנאָוויץ, דערבאַרעמט אייך, וואס ווילט איהר פון מיין לעבען האבען. דאָן ווענד איך זיך צו די אַרדנונגס-היטער, אז זיי זאָלען מיך בעשיצען פון דער דאָזיגער פּענע רע, נו, הייסט דאס פּראָוואַקאַציע? די מאַרק-שטעהער פּאַהרען אויף די ירידים, זאָל מען זאָגען, קיין קלאַ-בוצק. קומען אָן צו לויפּען חברה-לייט און לאָזען נישט אויספאַקען די סחורה און ווען עמיצער האַרנט נישט דעם בעפעהל, נעמט מען און מען פּערניכ-טעט איהם די סחורה. ווען אין אַזאַ מאָמענט ווענדעט זיך דער יודישער סחור צו פּאַליציי נאָך שוץ-הייסט דאס פּראָוואַקאַציע? ענטשולדיגט פאַר דער דאָזיגער פּראָגע, פאַרט אָבער איז אַזאַ פּראָגע זעהר אַקטועל, און כ'וואָלט דעריבער געוואָלט וויסען, וואס הייסט דאס אוינס פּראָוואַקאַציע? ... וואו איז לאַגיק?

און נאָך א טראַגע ווילט זיך פרע-גען, נאָר דאס האט שוין א שייכות צו לאַגיק. א מאַרק-שטעהער אויף זאָוואָזיע האַנדעלט מיט אַביסעל גלאָוואָרג. דאס ביסעל סחורה איז ווערט איין ברודער דעם צווייטען אַנ'ערך 30 זל. נו, האט מען איהם געשאַצט פאַר'ן 35 יאהר אַנאַבּרוט פון 4000 זל. און אויפ'ן 1936-טען יאהר 20 טויזענד זל.

אלע אומגליקען פון דער וועלט נעמען זיך נאָר דערפון, וואס קליינע טענע-לעך, כּיסרע, גייציגע, געוויסענלאָזע, גאַסלאָזע, בלוט דורשטיגע, וועלכע קע-נען נישט פּערנעמען קיין שום פּלאַץ אין דער גייסטיגער קולטור-וועלט, האָ-בען אין אלע לענדער פּערזאָנסטע, מאַנאַפּאַליזירט די פּאַליטיק פאַר זיך, כדי די פּעלקער און מענשהייט צו טרייבען פון צייט-צו-צייט אין א פּרי-שען בלוט-באַד. אַנדערש וואָלט די וועלט אויסגעזעהן, ווען מיט איהר וואַלטען אָנגעפיהרט אינטעלעקטואַליס-טען, פּילאָזאָפּען, קולטור-מענשען. דער-פאַר האט זיך בענאָ שטענדיג דערוויי-טערט פון פּאַליטיק און נישט געהאַט נישט געהאַט מיט איהר קיין שום מנע ומשא,

די געשעהענישען האבען זיך אָנגע-הויבען ענטוויקלען מיט א ראשישען טעמפּאַ. יעדער טאג א פרישע סענ-סאַציע, אַ פרישע באַמבע. היטלער'ס איינפאַלען האבען מיט זייער חוצפה און געוואונטקייט איבערראשט און גע-מאַכט שטוינען די גאַנצע וועלט. איין אויפטהו האט געיאגט דאס צווייטע מיט א שנעלקייט פון א פּילם-לענטע. דאס וואס איז נאָך נעכטען געווען אַנג-גלויבליך, אומגעליך - איז צומאָר-גענס געוואָרען א מעגליכקייט, א רע-אלער פאַקט. בענאָ איז פון דעם אלעם געוואָרען גייסטיג צושטעטערט, דער-שיטערט, פּיווש צובראַכען, זיין גאַנצע וועלט איז מיטאַמאַל פּערשוואַנדען, דער בנין, וועלכען ער האט געבויט און אויפגעשטעלט במשך פון עטליכע צוואנציג יאהר, איז איינגעפאַלען. אַ געוויסען טאג - נאָך אין ערשטען יאהרגאַנג פון היטלער'ס טויזענד-יעה-ריגער ממסלה - האט בענאָ גענומען דעם וואַנדער-שטעקען און זיך געלאָזט צו דער פּוילישער גרונטיג, פון וואו ער איז מיט'ן ערשטען עטאַפּ אָנגעקומען קיין וואַראש צום צענטראַלען פּליטיש-קאַמיטעט. דאָ אין דער נייער היים, אין דער נייער וועלט, הויבט זיך ערשט אַן זיין דערנער-ווען, זיין טראַגעדיע. (סוף - אין נעכטען נומער).

Prozekt od BOLU GŁOWY
DLA DOROSŁYCH ZE ZN. FABR.
KOWALSKINA
stanije sie równiez
PRZY PRZEZIĘBIENIU
GRYPY i KATARZE

ווערט, מען זאָל זיי פּערמאַנען אזוי. דערפּעהלט מיר דאס דער יודישער בוכהאַלטער און איך טראַכט מיר: נאָ דיר, האָסט וועניג אונזערע שומרי-שבה, זענען גאָר געקומען נייע בע-שיצער פון דער יודישער רעליגיע... מען רייניגט זיך אָב פון זינד... עס איז היינט די עשרת ימי התשובה, אלע זינדדיגע ווילען זיך אָבוואַשען פון די עבירות, וואס זיי זענען בעגאַנגען א גאַנץ יאהר, וויל איך ביי דער דאָ-זיגער געלעגענהייט אויפמערקזאם מא-כען וועגען איין קלייניגקייט, וואס האט אויך א שייכות מיט וואָשען, אָבער נישט די נשמה, נאָר דעם חוּמַר, דעם גוף.

פּעהרענען אין טשענסטאַכאו 2 יו-דישע זיף פּאַבליקען, וועלכע ארביי-טען אויס פּרימט גוטש, ערשטע פּאַרט זיף דאס זענען די פּאַבליקען דזובאַס ווי אויך קראַמאַלאַווסקי און פּונדעסט-וועגען, האבען זיי טענות, אז יודען פּיידען אויס צו קויפּען די דאָזיגע זייפּען. אזוי איז שוין דער גורל-דערפאַר ווייל די פּירמעס זענען אַרטיגע, איז מען זיי מבטל, כאַטש דאס איז ערשט-קלאַסיגע סחורה, אין דער איצטיגער צייט פון באַקאַס, ווען מען מיינט אויס צו קויפּען יודישע סחורות, דאַר-פען כאַטש די יודען דאס געדענקען, און אויב זיי ווילען זיך אָבוואַשען פון דער דאָזיגער עבירות, זאָלען זיי זיך וואַשען מיט די איבערדעראַמאַטע זיי-פען.

